

Avusturya'daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları

Esra Sağlam*

Öz

Avrupa'da gerçekleşen genel göç trendleri çerçevesinde okunabilecek olan Avusturya'ya Türk göçünün, 1964 yılında misafir işçi programları kapsamında başladığı gözlemlenmektedir. Günümüzde Avrupa ülkeleri içerisinde en yoğun Türk nüfusuna sahip dördüncü ülke Avusturya'dır. Ülkede üç kuşak süren bir Türk varlığından bahsedilmekte olup, bu göçmenlerin öncelikli probleminin eğitim ve ayrımcılık sorunlarının da etkisiyle katılım ve entegrasyon sorunları olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Elinizdeki çalışmada, Avusturya'daki Türk göçmenlerin entegrasyon algıları ve bu toplulukta bir entegrasyon sorunu yaşanıp yaşanmadığına ilişkin yaklaşımları, Avusturya'daki Türk nüfusunun en yoğun yerleştiği bölge olan Viyana'da Ocak 2017'de yürütülen bir saha araştırması yoluyla anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Avusturya'daki Türkler, asimilasyon, entegrasyon, çokkültürcülük.*

* Bilimsel Programlar Uzman Yardımcısı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, e-posta: esrasaglam1@yandex.com.tr

The Integration Perception of Turkish Immigrants in Austria

Esra Sağlam*

Abstract

The Turkish migration to Austria which could be witnessed within the framework of general migration trends experienced in Europe has begun with the guest-worker program in 1964. In today's World, Austria has ranked the fourth among the European countries hosting the most crowded Turkish population. In Austria, Turkish population has been for three generations and it is often mentioned that these immigrants have primarily social participation and integration issues with the impact of education and discrimination problems. In this study, the integration perception and the opinion about whether Turkish immigrants have an integration problem in the host community of Turkish immigrants in Austria have been discussed through a field study carried out in Vien having most crowded Turkish population across Austria in January, 2017.

Keywords: *Turks in Austria, assimilation, integration, multiculturalism.*

* Scientific Programs Assistant Expert, Ministry of Science, Industry and Technology, TUBITAK, e-mail: esrasaglam1@yandex.com.tr

Batı Avrupa ülkelerinin 2.Dünya Savaşı sonrası yabancı devletlerden işgücü ithal etme amacıyla imzaladığı işçi alım anlaşmaları kapsamında, Avusturya'ya Türk göçü 1964 yılında başlamıştır. (Gürses vd., 2004: 36) Bu yıllarda bir an önce para biriktirip Türkiye'ye dönmek niyetiyle gelen Türk göçmenler, ev sahibi ve göç veren ülkelere ekonomi politikalarının bir konusu olarak görülmüş, bu grupların buldukları topluma uyum ve katılımı noktasında neredeyse hiçbir politika geliştirilmemiştir. Ancak misafir işçilerin önemli bir kısmının kalmaya devam edeceğinin anlaşıldığı 90'lı yıllardan sonra bu işçilerin topluma entegrasyonları Avusturya toplumu ve siyasetinde öncelikli bir mesele haline gelmiştir. Günümüzde de, 50 yılı aşkın geçmişleri ve üç kuşağa varan varlıklarıyla Avusturya toplumunun bir parçası haline gelen Türk göçmenlerin öncelikli probleminin -dil, eğitim ve ayrımcılık sorunlarının da etkisiyle- katılım ve uyum sorunları olduğu sıklıkla dile getirilmektedir (Pachner vd., 2016; Statistik Austria, 2015; Potkanski, 2010).

Avrupa'daki genel trende uygun şekilde, Avusturya'da da kalıcı hale geldiği kabul edilen göçmenlerin sorunlarına ilişkin bir takım strateji ve politikalar benimsenmiştir. Zamanla *eritme potası* (*melting pot*) çağrışımı asimilasyondan (Şan & Haşlak, 2012: 41-43), bir arada yaşama, bütünleşme ve karşılıklı uyumu imleyen çokkültürlülük ve entegrasyon yaklaşımlarına evrilen bu politikalar, 2000'li yıllarda değişen uluslararası konjonktürün de etkisiyle yerini kısıtlayıcı ve göçmenleri güvenlik politikalarının konusu haline getiren bir yaklaşıma bırakmıştır. Özellikle Müslüman azınlıklar üzerinde artan bu baskıcı ve dışlayıcı politikalardan Avusturya'daki en büyük Müslüman göçmen grup olan Türk göçmenler de nasibini almaktadır. Son dönemde Avusturya ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerde yaşanan gerilim ve Avusturya'nın Türkiye karşıtlığı üzerinden sivrilme ve AB ülkelerine bu hususta yön vermeye yönelik çabaları da buna eklendiğinde Avusturya siyaseti ve kamuoyunda Türk göçmenlere yönelik eleştiri ve baskıların yüksek düzeylere ulaştığı ve diğer etnik gruplarla kıyaslandığında Türk

göçmenlerin entegrasyon konusunda beklentilerin oldukça altında kaldığına ilişkin vurgunun giderek arttığı gözlemlenmektedir.

Bu bağlamda elinizdeki çalışmada, Avusturya'da yaşayan Türk göçmenlerin entegrasyon hususundaki algıları gerçekleştirilen mülakatlar yoluyla anlaşılmaya çalışılmakta olup, söz konusu araştırmanın Avusturya'da gelişen refleks ve problemleri anlamakta doğrudan bir okumaya imkân sağlayacağı düşünülmektedir.

ARKA PLAN: AVUSTURYA'DAKİ TÜRKLER VE AVUSTURYA ENTEGRASYON POLİTİKALARI

Avusturya'daki Türkler

Avusturya; Almanya, Fransa ve Hollanda'dan sonra, Türk göçmen barındıran dördüncü büyük Avrupa ülkesidir. Türkiye'den Avusturya'ya göç hareketini, Türkiye ve Avusturya arasında 1964'de imzalanan işgücü anlaşması başlatmıştır. Bu dönemde Türkiye, ülkedeki işsizliği azaltmak ve yurtdışındaki işçilerden döviz geliri sağlamak amacıyla bu işçi göçünü desteklemiş, Avusturya da ekonomi politikaları açısından ele aldığı bu göç sayesinde işgücü arayışını büyük oranda karşılamıştır. Türkiye'de büyük oranda tarım ve çiftçilikle uğraşan köylü nüfustan oluşan bu ilk göçmenler, çoğunlukla tekstil ve maden endüstrisinde istihdam edilmiştir. Avusturya devletinin öngördüğü düşük ücretler ve yerleştirilen vasıfsız işler nedeniyle bu dönem, eğitim seviyesi daha yüksek olan Türk işçiler büyük oranda Almanya'ya göç etmiştir. (Waldrauch & Sohler, 2004: 30)

1970 küresel ekonomik krizi sonrası, işçi alımı durdurulmuş olsa da, aile birleşimleri ve Türkiye'deki 1971 ve 80 darbeleri sonrası Avrupa'ya yönelen siyasi motivasyonlu göçlerle Avusturya'daki Türk nüfusu katlanarak artmaya devam etmiş (Hecker, 2006: 3) ve 1990'larla artık yerleşikleşmeye başlamıştır (Soytürk, 2012: 2320).

Bir an önce para biriktirip Türkiye'ye dönmek niyetiyle gelen Türk göçmenlerin, Avusturya'daki varlıkları dördüncü kuşağa dayanmış bu-

lunmaktadır. Artık Avusturya'daki Türkler sadece işçi konumunda değildirler. Hizmet sektöründe çalışan, işveren konumunda olan, sanat ve edebiyatta yükselen isimleriyle Avusturya toplumunun bir parçası haline gelmişlerdir. (Soytürk, 2012: 2322)

Avusturya İstatistik Kurumu verilerine göre; 9 eyalete sahip ve federal sistemle yönetilen Avusturya 8,7 milyon kişinin yaşadığı Avrupa'nın küçük ülkelerinden biri konumundadır. Bu rakamın 1,8 milyonunu göçmen kökenli insanlar oluşturmaktadır¹. Bu da nüfusun % 21'inin göçmenlerden oluştuğu anlamına gelmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ve Eski Yugoslavya'dan sonra en büyük göçmen grup 273 bin gibi bir sayıyla Türkiye kökenli göçmenlerdir. Alman ve Sırp'lardan sonra en büyük 3. ulusal grup ve Almanlardan sonra ülkedeki ikinci büyük yabancı vatandaşlık grubu olan Türk göçmenlerin büyük çoğunluğu sırasıyla Viyana (%40), Aşağı (%13) ve Yukarı Avusturya (%12) eyaletlerinde yaşamaktadırlar. 273 bin kişilik Türkiye kökenli nüfusun %60'ı Avusturya vatandaşı iken, 116 bini halen Türk vatandaşdır. Bu göçmenlerin 155 bini birinci nesil oluştururken, 118 bin kadarı ikinci nesil göçmenler olarak kabul edilmektedir. (Statistik Austria, 2015)

Eğitim problemleri, işsizlik ve yabancı düşmanlığı gibi sorunların tetiklediği uyum ve katılım sorunları, Avusturya makamlarınca da sıklıkla dillendirilen ve Türk göçmenlere yönlendirilen en büyük eleştiridir. Getto benzeri yaşam tarzının getirdiği paralel toplum oluşumlarının, toplumsal ve kültürel hayattan kopukluğa sebep olduğu ve Avusturya'daki hâkim kültürle bütünleşmeyi engelleyerek göçmenlerin uyumunu yavaşlattığı büyük oranda dile getirilmektedir. Bunun yanında siyasi temsiliyet ve seçimlerde oy kullanma oranlarındaki düşüklük, Türk göçmenlerin Avusturya'daki politik meselelere ilgisizliği olarak değerlendirilmektedir.

1 İstatistiki belgelerde "Bevölkerung mit migrationshintergrund" (göçmen kökenli nüfus) olarak tanımlanan bu rakama ebeveyni Türkiye'de doğmuş olanlar (1. ve 2. nesil Türkler) dâhil edilmiş olup, kendisi ve ebeveyni Avusturya'da doğan 3. nesil Türkiyeliler Avusturyalı olarak kabul edilmiştir.

Avusturya'daki Türk göçmenlerin yaşadıkları bu sorunları entegrasyon bağlamında ele alan bu çalışma açısından, Avusturya devleti tarafından yürütülen entegrasyon politikaları da bahsedilmesi gereken bir konudur. Aşağıda Avusturya'da uyum bağlamında yürütülen tartışmalar ve entegrasyon politikaları Türk göçmenler odağında ele alınmaktadır.

Avusturya Entegrasyon Politikaları

Daha evvel de dile getirildiği gibi Avusturya, nüfusunun % 21'ini göçmen kökenli insanların oluşturduğu bir ülkedir. Açıkça görülen bu istatistiğe rağmen, Avusturya uzun yıllar kendisini bir göçmen ülkesi olarak isimlendirmekten kaçınmıştır. (Wohlfarth & Kolb, 2016: 3) Bu nedenle, devletin bir ilgi alanı olarak göçmenlerin entegrasyonu, Avusturya için nispeten yeni bir konudur. Uzun dönem geçici kabul edilen ve ekonomi politikalarının bir konusu olarak görülen göç olgusu (Bekaroğlu vd., 2015: 19), kalıcı hale geldiğinin anlaşıldığı 90'lı yıllarda farklı boyutlarıyla ele alınmaya başlanmış ve göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonu tartışılmaya başlanan bir mesele haline almıştır.

Siyasi düzlemde önemli değişimlerin yaşandığı bu yıllarda, merkez partiler olan Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) ve Halk Partisi (ÖVP)'nin siyasi güçleri sarsılmış ve göçmenler meselesini seçmenler üzerinde bir mobilizasyon yaratmak için kullanan Özgürlük Partisi (FPÖ) ve Yeşiller (Die Grünen)'in siyasetteki etkisi artmaya başlamıştır. Bu dönem, göçmenlerin siyasi tartışmaların odak noktası haline geldiği yıllardır. "Yabancılar"ın (*Ausländer*) neden olduğu sosyal sorunlar ve devletin müdahale etme gerekliliğinin tartışılmaya başlandığı bu ortamda, ilk yasa değişikliği (Oturma Yasası) 1992 yılında yapılmış ve göçü sınırlandırmak ve oturma izni şartlarını zorlaştırmak hedeflenmiştir. 1998 Vatandaşlık yasasında ise vatandaşlık anlayışının öncesine kıyasla daha dışa kapalı hale getirildiği göze çarpmaktadır. Bunun yanında, 1995 yılında AB'ye katılan Avusturya, göçmen ve vatandaşlık konularında Maastricht sürecinin gereklerini yerine getir-

mek durumunda kalmış ve 1997 yılında yeni bir göç yasası düzenleyerek, bu yasa ile entegrasyona olan vurguyu artırmıştır. Bu yasa ile 1992 yasasının sebep olduğu bazı mağduriyetler de giderilmiş; sınır dışı etme zorlaştırılmış, oturma süreleri uzatılmış ve Avusturya'da doğan çocukların ülkede kalma hakları garanti altına alınmıştır. (Kraler & Sohler, 2007: 20)

2000'li yıllar ile beraber göçmenler konusu aşırı sağ partilerin etkisiyle giderek daha fazla güvenlikçi bir karakter kazanmıştır. Bunda 11 Eylül 2001-ABD, 2014-Madrid ve Amsterdam ile 2005-Londra saldırıları göçmenler konusunu sorgulayan ve “*çokkültürcülüğün sonu*” gibi yargılara sebep olan tartışmalar doğurmuştur. (Kaya, 2015: 48–51) Bu yıllarda, aşırı sağ FPÖ ile ÖVP'nin koalisyon ortağı olduğu hükümetin göç ve entegrasyon politikalarındaki etkisi de büyüktür. Irkçı ve islamofobik yaklaşımlar temelinde, göçmenlerden sadece ekonomik ve hukuki değil, kültürel bir uyum da beklenmeye başlanmıştır. 2000-2006 yılları arasında göç konusuyla ilgili üç kapsamlı yasa değişikliği yapılmış olup, bunlarla ülkeye giren göçmenlerin entegrasyon sözleşmesini imzalamaları ve zorunlu dil dersi almaları şart koşulmuş ve devletin göçmenler üzerindeki otoritesi sertleştirilmiştir. 2005 Vatandaşlık Yasası ile vatandaşlık temiz adli sicil, Almanca bilgisi ve entegrasyon testinde başarı gibi şartlara bağlanmıştır. Avusturya, vatandaşlığa geçiş yasaları anlamında Avrupa'da en sıkı uygulamalara sahip ülkedir. (Bekaroglu vd, 2015: 24)

2000'li yılların sonlarına kadar, göçmenlerin entegrasyonu federal düzeyden çok eyalet ve şehir yönetimleri düzeyinde ele alınmış bir konudur (Herold, 2017: 5). Entegrasyon konusu ilk kez 2008 yılında hükümet programına girebilmiştir. Ayrıca 2010'da, belediyeler, eyaletler ve federal yönetim uygulamaları “Entegrasyon için Ulusal Eylem Planı” (Nationaler Aktionsplan für Integration) adı altında birleştirilmiştir. (Wohlfarth & Kolb, 2016: 4) 2014 yılı ise Avusturya entegrasyon politikaları açısından bir dönüm noktası kabul edilmektedir. Bu yılda “*göçmenleri kendi kaderlerine ve entegrasyonu tesadüfe bırakma yanlısının artık tekrarlanmaması*” (Expertenrat für Integration, 2014:

40) gerektiğinden bahisle hükümet entegrasyon politikalarında planlı bir gidişe imkan sağlayacak bir adım atmıştır. 2011 yılında İçişleri Bakanlığı'nın altında bir Başkanlık olarak kurulan Entegrasyon Sekreterliği (*Staatssekretariat für Integration*), 2014 yılında Dışişleri Bakanlığı ile birleştirilerek "Avrupa, Entegrasyon ve Dışişleri Bakanlığı" ismi altında Bakanlık düzeyine yükseltilmiştir (Herold, 2017: 5). Ülke içerisindeki entegrasyon çalışmaları ile dış ilişkiler arasında sinerjiyi temin etmesi hedeflenen bakanlığın temel hedefi entegrasyonun mümkün olduğu kadar erken başlaması olarak açıklanmaktadır (Expertenrat für Integration, 2015: 3). Bu amaçla belirlenen '50 maddelik Plan' (50 Punkte-Plan) kapsamında, göçmenlere yönelik oryantasyon seminerleri, dil kursları ve iş piyasasına giriş için bir takım destekler sunulmaktadır (Herold, 2017: 8-9). Bunun yanında, Bakanlığın bazı icraatları bir takım eleştirileri beraberinde getirmiştir. Avusturya'da 1912 yılından beri yürürlükte olan ve Müslümanların ibadet hak ve özgürlüklerini düzenleyen "İslam Yasası" (*Islam-Gesetz*), Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz'un girişimleriyle 2015 yılında güncellenmiş ve bu süreç hararetli tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar esnasında, aşırı sağcı FPÖ milletvekilleri, "İslam'ın Avusturya'nın bir parçası olmadığı" ve Avrupalı değerlerle uyummadığını dile getirerek bu yasa ile radikalleşmenin önüne geçilmesinin hedeflendiğini ifade etmişlerdir (kurier.at, 2015). Yasa; Müslümanlara yönelik genel şüphe, yurt dışından gelen imamların engellenmesi, imamların sadece Avusturya üniversitelerinde yetiştirilmesi, Bakanlar Kurulu'nun cemaatlerin tanınması ve lağvedilmesinde yetkili olması, camilerin tüzel kişiliğe zorlanması ve dini etkinliklerin güvenlik gerekçesiyle iptal edilebilmesi gibi düzenlemelerden ötürü Avusturya Müslümanları tarafından yoğun eleştiri almaktadır (Bekaroğlu vd., 2015: 63-66). Başka hiçbir inanç grubu için getirilmeyen bu kısıtlamalar, Avusturya'daki Türk Müslüman nüfus için çok kültürlülük ve inanç özgürlüğü adına bir hayal kırıklığını simgelemektedir.

İlk kez bu yılın başlarında, Entegrasyon Bakanlığı yetkililerince dillendirilmeye başlanan, kamusal alanda başörtüsü yasağı söylemleri

(krone.at, 2017) ise Avusturya'da entegrasyon politikalarının geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir. Uygulanmak istenen bu baskıcı ve dışlayıcı politikalarla, özellikle Müslüman göçmenlerin “Avusturya değerleri” ve hâkim kültüre sadakat bağlamında kimliklerinden feragat etmeye zorlandıkları görülmektedir.

Bunun yanında, Avusturya-Türkiye arasında son dönemde siyasi ilişkilerde yaşanan gerginlikler ve Avrupa genelinde yayılan Erdoğan ve Türkiye düşmanlığı, Avusturya'daki Türklerin entegrasyonu sorunlarına olan vurgunun artmasına sebep olmakta ve Türk göçmenlerin entegrasyonu konusu Avrupa siyaseti, medyası ve kamuoyunda git-tikçe daha çok tartışmalarının odağına yerleşmektedir. Örneğin, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Viyana'da düzenlenen darbe karşıtı gösteriler Avusturya hükümeti ve muhalefeti tarafından, Türkiye'nin “iç meselelerinin Avusturya'ya taşınması” gerekçesiyle yoğun şekilde eleştirilmiş ve bu tip toplantıların “Avusturya'ya sadakat” ve entegrasyon çabalarına büyük zarar verdiği dile getirilmiştir (diepresse.at, 2016). Ancak resmi olarak bir terör örgütü kabul edilmesine rağmen, PKK mitinglerine göz yumulması ve hatta yapılan propaganda faaliyetlerine milletvekilleri düzeyinde destek verilmesi durumunda, bunun Türkiye'nin iç işlerinin Avusturya'ya taşınması ve entegrasyon bağlamında değerlendirilmediği görülmekte ve bu konuda eleştiriler dile getirilmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç sonrası gelinen yeni sosyo-kültürel çevre ve sahip olunan kültür ve değerler arasında er ya da geç gerçekleşecek bir etkileşimin varlığı aşîkârdır. Ancak akademik ve siyasi yaklaşımlarda ayrışılan nokta, bu etkileşimin derecesi ve nasîllîğidir. Aynı yaşam alanı içerisinde farklılıkların hangi sınıra kadar kabul edilebileceğı, farklı kültürler arası etkileşimin yönü ve düzeyi ve bu yapıların üniter ulus-devlet yapılarının istikrarı üzerindeki etkileri gibi konular uzun yıllardır göç araştırmalarının odak noktasını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın temasını oluşturan, göçmenlerin entegrasyona ilişkin algılarını açıklayabilmek için bir takım yaklaşım ve kavramlardan bahsetmek kaçınılmazdır. Entegrasyon kavramı ve bu tanıma etkileri noktasında devletlerin izlediği göçmen yönetimi yaklaşımları bu bölümün konusunu oluşturmaktadır. Siyasi yaklaşımlar ve akademik çalışmalar arasında gelişen yakın ilişki nedeniyle kavramsal çerçevenin pratikteki siyasi uygulama ve yaklaşımlarla ayırılması zorlaştığından (Favell, 2005) kavramlar ve pratik göçmen politikası yaklaşımlarının beraber ele alınması, durumun içiçe geçmiş doğasını göstermek açısından faydalı olacaktır.

Asimilasyon ve Çokkültürcülük arasında Entegrasyon

Çalışmanın temelini teşkil eden entegrasyon kavramının tanımında, kavramsal bir zafiyet oluşturacak şekilde bir karmaşanın hakim olduğu gözlenmektedir. Bu karmaşanın en önemli sebebi, göçmenlerin geldikleri topluma uyumu hususundaki temel yaklaşımlar ve pratik göçmen politikaları (asimilasyon, çokkültürlülük ve entegrasyon) arasındaki benzerlik ve geçişkenliklerdir. Bu nedenle entegrasyonu, kavramın ortaya çıkışındaki bağlam ve bu geçişkenlikler dikkate alınmadan anlayabilmek mümkün görünmemektedir. Bu noktadan hareketle, göçmen politikalarının ve buna paralel olarak gelişen akademik yaklaşımların seyrini hatırlamak ve bunların entegrasyonun günümüzdeki tanımını üzerindeki etkilerini görmek yerinde olacaktır.

Bu yaklaşımlardan ilki, kökenleri 18.yy. Alman romantik ulusçuluğuna² kadar uzanan ve ancak klasik formulasyonunu, ABD'ye büyük göç dalgasının yaşandığı 1880'li yıllarda Robert Park ve Şikago ekolündeki meslektaşlarına borçlu olan **asimilasyonist** yaklaşımdır (Kivisto ve Faist, 2009:94). Park ve Burgess asimilasyonu “*kişilerin ve grupların, diğer kişi ve grupların deneyim ve tarihlerini paylaşarak hatıra, duygu ve düşünceleri ile davranışlarını edinerek ortak kültürel*

2 Herder ve Fichte'nin başını çektiği ve milletlerin zorla birbirlerine karıştırılmasının doğa yasalarına aykırı olduğunu savunan bu ulusçuluk yaklaşımı için bakınız: (Özkırımlı, 2009, ss. 38–39)

hayatta birleştikleri nüfuz etme ve yayılma süreci” olarak tanımlamıştır (Alba ve Nee, 2003:19). 1920’li yıllarda ağırlık kazanan bu ekole göre, orijinal kimlikler yeni düzen için tehlikelidir ve göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki türdeşlik ve sosyal bütünlüğe kendi kimliklerinden feragat ederek ulaşmaları beklenmektedir. (Castels, 2007: 356)

Bu manada asimilasyon, azınlık konumunda bulunan etnik ve ırksal grupların, hâkim olan sosyo-kültürel sistem içinde emilmesi, böylece kendilerine özgü kültürel ve fiziksel kimliklerini kaybetmesi ile sonuçlanan bir süreçtir (Soroka & Bryjak, 1995: 203). Brochman’ın deyişiyle asimilasyon sürecinin sonunda azınlık grupları toplumun içine öylesine karışır ki, ortadan kaybolurlar (Brochman, 1996: 112). Asimilasyonun bu “*arogant*” versiyonu (Brubaker, 2001) 1960’lara değin sadece ABD’de değil tüm Batı Avrupa ülkelerinde baskın paradigma olarak işlev görmüştür.

1960’lı yıllardan itibaren asimilasyonist politikaların eleştirilmeye başlanması ile birlikte yeni etkileşim yaklaşımları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönüşümde en büyük pay şüphesiz İkinci Dünya Savaşı deneyiminindir. İrkçi ideolojiler ve uyguladıkları asimilasyonist politikaların büyük toplumsal çatışmalara yol açtığını gösteren bu deneyim sonrası, yabancılar ve birlikte yaşam sorunlarına yeni çözümler aranmıştır. Bu çözüm önerilerinden biri de “*etnik, ırksal, dinsel ve cinsiyet farklılıklarına dayalı grupların tanınması ve eşit haklara sahip olması*” anlamına gelen **çokkültürcülük**’tür (Joppke, 1996: 449). Bu yaklaşımda, devletler farklı kültürlerin sadece var olmasını değil, tanınıp onaylanmasını sağlamalı, kültürel farklılıkları ve azınlık kuruluşlarını desteklemeli ve yasa ve politikalar bu farklılıklara göre dizayn edilmelidir. Böylelikle katılımcı ve demokratik bir birlikte yaşama formülü ortaya konulmaktadır. (Brown, 2013: 74–75)

70’li yıllardan itibaren Batı demokrasilerinde, ana akım politika haline gelen çokkültürcülük, 90’lı yıllar ile birlikte ortak değerler geliştirme konusunda başarılı olamadığı ve etnik grupları gettolaşmaya sevk edip, paralel toplumlar yarattığı yönünde eleştiriler almış ve sarsılmaya başlamıştır. (Kymlicka, 2012: 3) Dini ve kültürel farklılıkların

bir tehdit unsuru olarak görülmeye başlandığı 11 Eylül sonrası uluslararası konjonktürün de etkisiyle askıya alınan çokkültürcü politikalar, yerini entegrasyon politikalarına bırakmıştır.

Tarihi temelleri Fransız devrimine dayandırılan entegrasyon kavramına güncel şeklini veren en önemli isimlerden biri Alman düşünür Hartmut Esser'dir. Esser, entegrasyonu "*sistemik bir bütün içerisinde parçaların birlikteliği*" olarak tanımlamakta ve kavramı sosyal ve sistem entegrasyonu olmak üzere iki kısımda incelemektedir³. Aktörlerin süreci etkilemediği sistem entegrasyonunda, uyum yasal sistem, piyasalar, şirketler ve devlet gibi temel mekanizmalar yoluyla sağlanmaktadır. Yani göçmenler geldikleri yeni ülkede, yasal kurallara uyarak, çalışıp ekonomik sisteme eklenerek, oturma hakkı elde ederek ve vergilerini ödeyerek sistem entegrasyonunu gerçekleştirmiş olurlar. Bu entegrasyon çeşidinde, yerel kültürün benimsenmiş olması, ev sahibi toplumla iletişim kurulması ve hatta o toplumun dilinin öğrenilmesi bile şart değildir. (Esser, 2001)

Sosyal entegrasyon ise, bireylerin sistem içine girmesi, kişilerarası ilişkileri ve bireylerin topluma karşı tutumlarıyla ilişkilidir. Esser'e göre, sosyal entegrasyonu oluşturan dört boyut vardır. Bunlar; göçmenlerin aidiyet duyguları bağlamında ele alınan *kimlik*, ev sahibi toplumun kültürü ile orijinal kültürün etkileşimini ifade eden *kültürleşme*, bireyler arası ilişkileri imleyen *etkileşim* ve göçmenlerin *sosyal-ekonomik-politik konumlarıdır*. Sosyal entegrasyon bu dört boyutta gerçekleşecek bir uyumu öngörür. (Esser, 2001)

Başlangıçta da belirtildiği gibi, entegrasyon kavramı içerisinde muğlaklıklar ve diğer etkileşim çeşitleriyle büyük benzerlikler barındıran bir terimdir. Entegrasyonu çokkültürcülüğe yakın şekilde "*değişik etnik ve sosyal grupların o ülkede mevcut tüm olanaklara eşit erişimi ve aralarında sürtüşme olmadan uyumlu yaşam süreci*" olarak tanımlayanlar (Toksöz, 2006: 36) yanında, onu aşamalı da olsa hâkim olmayan unsurun hâkim

3 Bu ayrım Esser(2001)'in yanında, Lockwood (1964) ve Habermas (1987) gibi konunun önde gelen teorisyenlerince büyük oranda paylaşılan bir ayrımdır.

kültür içerisine katılmasını hedefleyen, nazik ve yavaş bir asimilasyon süreci olarak gören yazarlar da mevcuttur (Castles & Miller, 2009: 46).

Bu benzerliğe vurgu yapan bir başka yazar da Brubaker'dır. O, özellikle Avrupa konseptinde entegrasyon kavramının asimilasyonla aynı şeye gönderme yaptığını ve bu nedenle aralarında bir fark olmadığını dile getirmektedir. (Brubaker, 2001: 540) Çokkültürcülüğün çöküşü sonrası entegrasyona değil asimilasyona geri dönüldüğünü ("*return to assimilation*") söyleyen Brubaker, şekil değiştirmiş olsa da asimilasyonist yaklaşımın dünyada yaygınlıkla kabul gördüğünü söylemektedir. Almanya, Fransa ve ABD örneklerini incelediği makalesinde Brubaker, Amerikan yazınında sıkça kullanılsa da, Batı Avrupa ülkelerinde asimilasyon kavramının kullanımından kaçınılmakta olduğunu, bunun yerine entegrasyon ve adaptasyon benzeri terimler tercih edildiğini söylemektedir. (Brubaker, 2001)

Bu durum, konumuz olan Avusturya'daki Türk göçmenlerinin uyum süreci bağlamında da oldukça sık dile getirilen ve tartışılan bir konudur. Araştırmanın bulgular bölümünde de değinileceği gibi, terimler arasındaki bu benzeşme, uyum sorunsalının kavramsal zeminini kaydırmaktadır. Buna rağmen, Brubaker (2001)'in asimilasyon kavramı için söylediği gibi, entegrasyon da, göçmen toplulukların araştırılmasında ve birlikte yaşama ve uyuma ilişkin sorular sormamızda hala vazgeçilmez bir kavramsal araçtır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Son yıllarda hem Türkiye ile yaşanan siyasi gerilimler hem de Türkiye karşılığı üzerinden sivrilen sert söylemleri ile dikkat çeken Avusturya'da Türk göçmenlere yönelik eleştiri ve baskıların yüksek düzeylere ulaştığı görülmektedir. Özellikle topluma katılım ve uyum bağlamında, Türk göçmen nüfusun diğer etnik gruplara kıyasla oldukça gerilerde kaldığı, üç kuşak geçmiş olmasına rağmen entegrasyon konusundaki

beklentileri karşılayamadığı siyasi elitler ve kamuoyu tartışmalarında sıklıkla dillendirilmektedir.

Elinizdeki çalışmanın temel amacı, bu eleştiriler bağlamında Avusturya'da yaşayan Türk göçmenlerin topluma uyum/entegrasyon hususundaki algılarını ve bu topluluk içerisinde bir entegrasyon problemi yaşanıp yaşanmadığına ilişkin yaklaşımlarını anlamaya çalışmaktadır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Elinizdeki araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup ve çalışma kapsamında yüzyüze görüşmeler yolu ile derinlikli mülakat tekniklerinden faydalanılmıştır. Bunun yanında çeşitli uzman görüşleri ve belge analiz tekniklerinden de yararlanılmıştır.

Yüzyüze görüşmeler, Avusturya'da Türkiyeli nüfusun en yoğun yaşadığı il (%40) olan Viyana'da 2017 yılının Ocak ayı içerisinde yürütülmüştür. Hem Türkiyeli nüfus yoğunluğu hem de başkent olarak siyasi ve toplumsal tartışma ve olayların merkezinde yer alması nedeniyle, araştırma alanı olarak bu şehir tercih edilmiştir. Bu yönüyle elinizdeki çalışma, araştırma deseni olarak, bir olguyu kendi şartları içerisinde çalışan, “nasıl” ve “neden” sorularına odaklanan ve durumlar birbirinden farklı olduğundan sonuçların genellenmesi gibi bir kaygı taşımayan “örnek olay” desenini kullanmaktadır.

Yüzyüze görüşmelerde veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Mülakatlar yapılırken, Avusturya'da göçmenlere ilişkin şüpheli yaklaşım ve gergin siyasi ortam dikkate alınarak, görüşme yapılan kişilere isimlerinin araştırmada yer almayacağı bilgisi verilmiş, izinleri alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bu kayıtlar daha sonra deşifre edilip belirli temalar altında analiz edilerek, bulgular bölümünde aktarılmıştır.

2.3. Araştırmanın Örneklemi

Çalışmanın örneklemini, Türkiye kökenli göçmenler içerisinde göçmen toplumunu ve Avusturya'nın göçmenlere ilişkin tutum ve politi-

kalarını anlamlandırma noktasında zengin bilgiye sahip olduğu değerlendirilen, hem Türkiye hem de Avusturya'daki sosyo-politik süreçleri takip ettiği düşünülen ve toplumun belirli kesimlerinde kanaat önderi yahut uzman olarak kabul gören göçmenler oluşturmaktadır.

Bu çerçeve içerisinde, Viyana'da yürütülen saha araştırmasında, 6 kadın ve 27 erkek olmak üzere, 33 kişi ile yüzyüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın yapıldığı alanda, nüfusun sosyo-politik kamplaşmalar nedeniyle heterojen özelliklere sahip olması, örnekleme "maksimum çeşitlilik" bağlamında oluşturmayı gerekli kılmıştır. Viyana'daki Türk toplumunun sosyo-politik açıdan farklı kesimlerinin uyuma ilişkin görüşlerinin önemli ipuçları verebileceği düşünüldüğünden, örneklemin de bunu yansıtması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, çoğunluğu oluşturan sünni Müslüman kesim yanında, alevi toplumu, sol, sosyalist ve Kemalist gruplar ve Kürt kökenli Türkiyeliler gibi kesimlerden kişilere de araştırmada yer verilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. Entegrasyonun Tanımına İlişkin Bulgular

Araştırmanın kavramsal çerçeve bölümünde, entegrasyon kavramının tanımında bir karmaşanın hakim olduğu dile getirilmiştir. Kullanıcının niyet ve vurgusuna göre çokkültürcülük ve asimilasyon arasında salınan bu kavramın, Avusturya'da yaşayan Türk göçmenler için nasıl bir anlam ifade ettiğine ilişkin bulgular bu bölümde ele alınacaktır. Katılımcıların entegrasyon algısı, kavrama dair kendi görüşleri ve Avusturya tarafından entegrasyondan kastedilen anlam ve beklentilere ilişkin sorular yoluyla anlaşılmasına çalışılmıştır.

Avusturya'nın Entegrasyondan Beklentileri

Farklı sosyo-politik çevrelerden olsalar da, katılımcıların tamamına yakını Avusturya tarafından dillendirilen entegrasyon kavramının, aslında tek taraflı bir uyumu ifade eden asimilasyonu imlediğini dile getirmektedir. Bu bulgu, Brubaker'ın (2001), asimilasyonist politika-

lar izlemelerine rağmen Batı Avrupa ülkelerinin bu kavramı kullanmaktan kaçındığına ilişkin tezini destekler niteliktedir. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Entegre olmak derken onların istediği çerçeveye uymaktan söz ediyoruz. (...) onların istedikleri o çerçevede konuşmak ve yapmak. Bütün yapılan işler entegrasyon kelimesinin arkasında yapılıyor. İyi de ben entegrasyona karşıyım, entegrasyonun bu şekilde anlaşılmasına karşıyım. Çünkü entegrasyonu kılıf olarak kullanıyor, asimilasyon yaşatmak istiyor.” (E22)

Diğer katılımcılardan ikisi de, Avusturya'nın popülist bir yaklaşımla göçmenlerden hâkim kültüre tek taraflı bir uyum, yani asimilasyon beklentisi içerisinde olduğunu belirterek şöyle söylemektedirler:

“Avusturya'nın bu kutuplaşma esnasında entegrasyondan anladığı kesinlikle asimilasyon. (...) Bence entegrasyon iki taraflı olur. Bunu Avusturyalılar tek taraflı görüyorlar. Bu da popülizmin bir gereği, onlar da biliyorlar tek taraflı olmayacağını. Ama “leitkultur”(öncü kültür) diye bir şey çıkardılar: öncü/lider kültür. Bir “leitkultur” olmalı, diğerleri de büyük paydada ona uyup müsaade edildiği kadar da kendi farklılıklarını yaşayabilir.” (E10)

“Avusturya'nın talep ettiği entegrasyon ötekinin yok olması, erimesidir. Bir zenginlik anlamında algılamıyorlar. Kendine benzeyen; hayat tarzıyla, görüşüyle. Ona bir şey hissettirmeyecek bir dönüşüm istiyorlar.” (E20)

Bir karikatür örneğinden yola çıkan bir başka katılımcı da, Avusturya'nın son yıllarda entegrasyondan kastettiği şeyin özellikle Müslümanlar üzerinden yürütülmek istenen ve kültürel-dini boyutlar içeren bir asimilasyon olduğunu dile getirmektedir:

“Bundan 3 yıl önce aşırı sağcı parti FPÖ'nün bir karikatür dergisi vardı. Orada Osmanlı'nın Ortaçağda buralara yaptığı fetih hareketlerinden bazı kareler yayınlamışlardı. Orada da bir şey çizmişlerdi: Osmanlı askerleri bir domuzun üzerinde gidiyor, elinde bir kadeh var. Karşıdan da bir Avusturyalı ‘İşte şimdi entegre oldunuz’ diyor.” (E13)

(derstandard.at, 2013)

Diğer yandan Türk asıllı parlamenter bir katılımcı, Avusturya'nın asimilasyon istediği yönündeki yargının yanlış olduğunu söylemekte ve bu konuda asimilasyon isteyen sağ partilerin, böyle bir beklentileri olmayan sosyal demokratlardan ayrılması gerektiğini dile getirmektedir (K6). Benzer şekilde, toptancı bir bakışla Avusturya'nın yaklaşımını asimilasyonist olarak yaftalamanın yanlış olduğunu dile getiren bir başka katılımcı da, çokkültürcülük yaklaşımına uygun şekilde farklılıkları destekleyen, göçmenlere yönelik ılımlı bir kesimin de var olduğuna vurgu yapmaktadır:

“Tabi tek türlü bir entegrasyon yok. Sebastian Kurz'un beklediği entegrasyon var, bir SPÖ'nün var, bir de ben Avusturya'da vicdanlı bir sol topluluğun olduğunu düşünüyorum (...) Yani FPÖ'nün entegrasyonunu çözemezsin, ya ülkeden gideceksin ya da silik olacaksın bu toplumda. Ama diğerleriyle yaşamak isteyen bir toplum var Avusturya'da bence. O yüzden bu toplumla yaşamayı, ortak yönlerini bulmak lazım.” (E24)

Bir Baskı Unsuru Olarak Muğlaklık

Görüşmelerde öne çıkan bir başka husus, Avusturya'nın entegrasyon tanımında ortaya çıkan muğlaklıktır. Avusturya yetkililerinin enteg-

rasyonu tanımlama biçimleri kavram üzerindeki belirsizliği daha da artırmaktadır. Avusturya Ulusal Entegrasyon Planı'nda başarılı bir entegrasyonun şartları arasında, dil ve toplumsal katılım yanında “*Avrupa ve Avusturya değerlerine riayet*” de sayılmaktadır (NAP-1). Bu söylem siyasi demeçler ve kamuoyu tartışmalarında en çok karşılaşılan kalıp halini almıştır. Ancak söz konusu değerlerin muğlaklığı ve yoruma açık oluşu birçok katılımcı tarafından rahatsızlıkla dile getirilmektedir. Hukuk ve demokrasi bağlamında genel bir çerçeveyi ifade ettiği ileri sürülse de, bu değerlerin çoğu kez okullarda havuza girmek istemeyen öğrenciler yahut kadına yönelik ayrımcılığı simgelediği gerekçesiyle başörtüsü bağlamında ele alınıp değerlendirilebildiğine dikkat çeken bir katılımcı şöyle söylemektedir:

“Şimdi onlar diyor ki ‘Ben başörtüsünü yasaklamak istiyorum. Yüzme Avusturya kültürünün bir değeridir, Avusturyalı olmanın bir gereğidir. Buna katılmak zorundasınız.’ diyor sizi dinlemiyor bile.” (E8)

Subjektif yorumlara kapı aralayan bu tür bir yaklaşım, entegrasyon kavramının sınırlarını daha da belirsizleştirmekte, bu kavramı kişisel yorumlarla istenilen tüm kapıları açabilecek bir maymuncuğa dönüştürmektedir. Katılımcılardan bir kısmı bu konuya dikkat çekmekte ve entegrasyon kavramının bilerek muğlak bırakıldığını, bu yolla göçmenler üzerinde sürekli bir baskı unsuru olarak kullanıldığını düşünmektedir. Avusturya medyasındaki göçmenler ve entegrasyon konulu tartışmalarda sıklıkla yer almış bir katılımcı, tecrübelerinden yola çıkarak şunu dile getirmektedir:

“Bir defa entegrasyon diye bir şeyin varlığına ben inanmıyorum. Bu hep bir *Kampfbegriff* (mücadele kavramı). Kasıtlı olarak entegrasyonun ne olup olmadığı hep muğlak bırakılıyor. Ne yaparsan yap, karşıdaki entegrasyon kriterlerini değiştirebiliyor. Ben mesela Almanca’yı anadilimden daha iyi biliyorum, eğitimim var, topluma katkıda bulunuyorum. Her şey mükemmel aslında. Ama bu sefer hala yetmiyor, işte “başörtülüsün, o yüzden entegre değilsin” diyor. Yani entegrenin ne olup olmadığını kendisi belirliyor ve belirlediği şeyi

de istediği zaman değiştirebiliyor. Nasıl gerekiyorsa öyle değiştirebiliyor ki hep bir suçlama olsun karşı tarafa, o suçlama üzerinden bir baskı kurabilsin.(...) Demek ki onların aradığı istediği entegrasyon değil, ama bunu hep canlı tutmak, hep bir baskı unsuru olarak kullanmak.” (K2)

Entegrasyon kavramı üzerinden göçmenlere sürekli bir suçluluk duygusu yaşatılmak istendiğini söyleyen bir başka katılımcı da benzer bir yorumda bulunmaktadır:

“Aslında ‘Ben seni istemiyorum’u net söyleseler, entegrasyon sorunlarının hepsinin saçma olduğu ortaya çıkacak. Ama normatif olarak ‘Sen ırkçı mısın?’ la karşılaşmamak için (söylemiyorlar). Kavramlar ve diskurlar üzerinden ötekini suçluluk duygusuna itmek: ‘Bak aslında ben seni seviyorum ama sen olmadığın için olmuyor bu işler.’” (E20)

Bir başka katılımcı Avusturya’nın entegrasyon beklentisini anlatırken, Aile ve Gençlik Bakanlığı tarafından da desteklenen Avusturya Müslüman Gençliği (Muslimische Jugend Österreich-MJÖ) isimli oluşumdan örnek vermektedir. “Avusturyalı Müslüman” kimliğini ön plana çıkaran bu oluşum, bu kimliği Avusturya devletinin eksiksiz bir vatandaşı olmak ve kültürel, toplumsal ve siyasi tüm alanlara katılım sağlamak olarak tanımlamaktadır (mjoe.at, 2017). Anadil ve etnik kültürlerden feragat edilebileceğini savunan ve birçok etnisiteyi içerisinde barındıran bu oluşum, asimile oldukları noktasında bazı Türk göçmenler tarafından eleştirilmiştir. Entegrasyon bağlamında, Avusturya devleti tarafından dile getirilen Almanca yeterlilik, eğitim, Avusturya toplumunu ve kültürünü tanıma ve topluma katkı sağlama gibi formel şartlar açısından entegrasyon örneği olarak görülen MJÖ için bile son dönemdeki tartışmaların bir hayal kırıklığı yaşattığı gözlemlenmektedir. Söz konusu oluşumun içerisinde uzun yıllar yer almış bir katılımcı bu durumu şöyle özetlemektedir:

“MJÖ’yü bilirsiniz. Avusturyalı ve Müslümanız kimliğini savunuyorlar, oturtmaya çalışıyorlar. Anadili bile savunmuyorlar. Evet gençleri sokaklarda yürüyor, *Schnitzel* yiyor, onların halk oyunlarını da oynuyor, ama sonuçta nereye varıyor: Başörtüsü... Bir yerde ayrılıyor-

sun. Her şeyi yaptım artık diyorsun. Verdim, verdim, veremeyeceğim yere geldim. MJÖ'lü başkanlar ben Avusturyalıyım, Avusturya benim vatanım der. Dilim Almanca. Böyle yapsalar da işe yaramıyor. Bir sınır var. Uğraşsan da olmuyor.” (K3)

Türkiye kökenli ikinci nesil göçmenlerin entegrasyonu üzerinde karşılaştırmalı bir bilimsel çalışma yürüten bir başka katılımcı ise, sürekli değişen entegrasyon kriterlerine vurgu yaparak, söz konusu durumun yeni nesil tarafından bir ayrımcılık olarak algılandığını ifade etmektedir:

“Bundan önceki jenerasyona şunu dediler: ‘Uyum olarak eğitim alın, dil öğrenin ve buradaki hayata karışın.’ Ama ikinci jenerasyon aslında bunun böyle olmadığını gördü; belirli bir noktadan sonra hala ayrımcılıklara muhatap olduklarını düşünüyorlar.” (E20)

Katılımcıların Entegrasyon Tanımı

Avusturya'nın entegrasyondan asimilasyonu anladığını ifade eden katılımcıların büyük çoğunluğunun, Esser (2001)'in sınıflandırmasından ilhamla sistem entegrasyonunu anladığı ve bunun yanında siyasal temellere dayanan bir üst kimliği kabul ettikten sonra kültürel olarak asimile olmanın gerekli olmadığına vurgu yapan çokkültürcülüğe daha yakın durdukları gözlemlenmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğuna göre, göçmenler geldikleri yeni ülkede, yasal kurallara uyarak, çalışıp ekonomik sisteme eklemlenerek, oturma hakkı elde ederek ve vergilerini ödeyerek ülkeye uyum sağlamış olmaktadır. Bunun yanında, yaşanan toplumun dilini ve kültürünü öğrenmek gerektiği birçok katılımcı tarafından uyumun bir gereği olarak kabul edilmektedir. Kültürel bir asimilasyon beklentisini eleştiren katılımcılar, uyumun yasal sistem, piyasalar ve devlet gibi temel mekanizmalar yoluyla sağlanması gerektiğini düşünmekte ve bunu aşağıdaki şekilde ifade etmektedirler:

“Entegrasyon denilince ne anlaşıldığını bir türlü anlayamıyorum. Ya ben de vergimi ödüyorum, çalışıyorum, sisteme katılıyorum. Vergi ödüyorsam, gerekli hizmetleri de alıyor muyum? Doğru. İşte otobü-

se paranızı ödüyorsunuz biniyorsunuz. Uyumdan başka ne bekleniyor.(...) Uyum denilen şey benim Hans gibi olmamsa olmayacağım. Hans'ın benim gibi olması ise o da olmayacak.” (E6)

“Tanımı doğru olan entegrasyon, içinde yaşanılan toplumun dilini, geleneğini kültürünü öğrenmek, onların yasalarına uymak. Ama kendi değerlerini kültürünü, kimliğini ve dinini de kaybetmemek. Bana göre entegrasyon tanımı bu olsa gerek. Yoksa tamamen asimilasyon olmuş olur. Bu da entegrasyonla bağdaşmaz.” (E13)

Katılımcılar tarafından sistem entegrasyonu yanında, sosyal entegrasyonun boyutlarından kültürler ve bireyler arası etkileşimle yaşanacak bir uyumun da genel kabul gördüğü göze çarpmaktadır. Ancak bu uyumun tek taraflı olmaması ve köken kültürün de tanınıp kabul edilmesini öngören bir yaklaşımın gerekli olduğunun altı kalınca çizilerek:

“Bence entegrasyon iki taraflı olur. Entegrasyon bir vücudun içine ikinci bir vücudu entegre etmek, onun kabulünü sağlamaktır.” (E10)

“Onlar tabii tek taraflı algılıyor. Bence, eğer illaki entegrasyon lafı kullanılacaksa, karşılıklı entegrasyondan, yani karşılıklı alışverişten, birbirine uyum sağlamayı anlıyorum. Ama entegrasyon kelimesinden nefret ediyorum. Kusacağım geliyor. Bunun yerine insanlar gerçekten birlikte bir şeyler yapmak istiyorlarsa, aynı yerlerde yaşıyorlarsa farklı kültürlerden olmak üzere birlikte yaşama kavramını öğrenmeleri lazım. Birlikte yaşama; birbirine karşı tolerans değil. Birbirlerinin yaşamlarına saygı duymayı öğrenmeleri gerekiyor. Bunun için odaklanmalılar.” (E22)

Bir göçmen ülkesi olan Avusturya'da ev sahibi toplumun da göçmen kültürlerle karşılıklı bir etkileşime girmesinin gerekliliğinden bahseden bir katılımcı da, Türklerin yoğun olarak yaşadığı Viyana'daki iş yerinde yaşanan bazı diyalogları esprili bir dille şu şekilde aktarmaktadır:

“Bu iki taraflı olabilir, tek taraflı olmaz. Tamam, biz gayret göstermeliyiz, kendi özümüzü benliğimizi kaybetmeden, asimile olmadan

buranın hayatının bir parçası olmalıyız. Ama Avrupa'daki toplumun bu değişim sürecini kabul etmesi lazım. Onların da bir değişim yaşamaması lazım. Mesela '50 yıldır buradayız hala bir Türkçe konuşmuyorsun!' Esprili bir şey ama doğruluk payı da var. Ben bunu iş yerinde söylüyorum. Bazen mutfağa gidiyoruz kahve içmeye, 3-4 Türk oluyoruz, bir tane Avusturyalı oluyor. Avusturyalı'ya genelde bunu söylüyorum. 'Yirminci Viyana da çalışıyoruz. Artık Türkçe öğrenmen lazım, biraz entegre ol' diyorum.' (E18)

3.2. Uyum Sorunu Yaşanıp Yaşanmadığına Dair Bulgular

Diğer etnik gruplara kıyasla, Türkiye kökenli göçmenlerin Avusturya toplumuna entegrasyonda başarısız oldukları, hem siyasi tartışmalarda hem de kamuoyunda yaygınlık kazanmış bir eleştiridir (Pachner vd., 2016). Bu değerlendirmelerde, çoğunlukla kültürel uyum ve aidiyet duygusu noktasında türdeşlik beklentilerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Avusturya Entegrasyon Bakanlığı ve Entegrasyon Fonu tarafından her yıl yayınlanan "Göç ve Entegrasyon" isimli raporun 2015 yılı verilerine göre, Avusturya halkının yarısından fazlası (%53), göçmenlerin entegrasyonun yeterli seviyede olduğuna inanmamaktadır (Statistik Austria, 2015: 93). Aynı araştırma, Avusturya ile özdeşleşebilme sürecinin en uzun sürdüğü topluluk olarak Türk göçmenleri işaret etmekte ve Türk göçmenlerin %51'inin kendisini Türkiye'ye ait hissettiğini belirtmektedir. Bu oran Eski Yugoslavya göçmenlerinde sadece %28'dir. (Statistik Austria, 2015: 95)

Katılımcıların uyum sorunu yaşanıp yaşanmadığına yönelik görüşleri, yapılan entegrasyon tanımlarına paralel olarak farklılık arz etmektedir. Türk göçmenler arasında, ev sahibi topluma uyum ve değişime açık olmak noktasında ciddi sıkıntılar yaşandığını dillendiren parlamenter bir katılımcı, yukarıdaki istatistikleri sonuçlara da gönderme yaparak şöyle söylemektedir:

"Buraya göçtükten sonra 'Konservierung' (muhafaza) yapıyorlar. Çünkü (kendilerini) bırakırlarsa değişecekler sanıyorlar. Artık Türk olmayacaklar zannediyorlar. (...) Şimdi istatistikler var. Buraya 50 yıl

evvel sadece Türkler gelmedi. Eski Yugoslavya'dan göçmenler, komünizm döneminde Polonya'dan kaçıp gelenler, 90'lı yıllarda Balkan Savaşlarından dolayı Hırvatistan'dan, Bosna'dan göçmenler çok. Onların entegrasyonu çok daha çabuk ilerliyor. Bu büyük bir sorun.” (K6)

Türk göçmenler arasında entegrasyon sorununun yaygın olduğu noktasındaki birkaç yorum dışında, katılımcıların büyük kısmı iş piyasasına katılım, yasalara riayet ve temel yaşam yeterliliklerini barındıran sistem entegrasyonu konusunda bir problem olmadığını dillendirmektedir. Diğer göçmen gruplara kıyasla sahip oldukları derin farklılıklara dikkat çeken bir katılımcı, Türk göçmenlerin bu yönüyle yaşadıkları topluma entegrasyonda en başarılı örnek olduğunu ifade etmektedir:

“Bence buradaki Türk toplumu entegrede en başarılı olmuş toplumdur. Gerçek manada entegre ise eğer. Çünkü değişik bir kültürden gelmişiz, değişik bir kültürün içerisinde yaşıyoruz. Mesela Sırpların entegre diye bir şeyi yok. Onlar zaten gelirken % 50 entegreler. Bir tek dilde farklılık var, onu da öğrendiği zaman tamam. Ama biz tamamen, kültürüydü, diliydi, şusuydu, busuydu hepsi var. Biz bütün bunları aşmışız, kabul etmişiz ve bu toplumun kanunlarına isyan etmemişiz.” (E7)

Esser'in ikili entegrasyon ayırımına gönderme yapan ve asıl problemin sosyal entegrasyondan ne beklediği noktasındaki belirsizlikte olduğunu dillendiren bir başka katılımcı da bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Yapısal entegrasyon Türklere de herkeste var. Buraya gelen ev bulmuş olan, dili üç aşağı beş yukarı bilen ve burada legal duran birisi yapısal olarak entegredir bu ülkede. Onun dışında sosyal entegrasyondan ne kadar çok şey bekliyorsun? İşte burada problem çıkıyor. Mesela dili burada yaşayabilecek kadar bilmek yeterli midir? Yoksa sen bunu nereye kadar götüreceksin? Örf adet giyiniş tarzı... Yani bu sosyal entegrasyonu nereye kadar zorlayacaksın? Kültürel entegrasyon konusunda çok fazla beklenti var.” (E16)

Türkiye kökenli ilk nesil göçmenlerin aidiyet, katılım ve yeterlilikler noktasında bir takım sosyal entegrasyon problemleri yaşadıklarını ifade eden bir kısım katılımcılar ise, ilk kuşaktan yeni kuşaklara doğru gidildikçe, ev sahibi topluma uyumun baskın çıkacağını iddia eden Esser (2001)'in tespitine uygun şekilde, bu problemlerin ikinci ve özellikle de üçüncü nesil ile büyük oranda aşıldığını dile getirmektedirler:

“Toplumsal iletişimimiz yok bizim Avusturyalılarla. Onlar uzak duruyor ama bizde bir adım atmıyoruz.(...) Mesela benim tanıdığım bir sürü arkadaş var, burada doğmuş büyümüş. Bazen telefonunda kaç tane Avusturyalı var, bak diyorum. İki üç tane çıkıyor. Belki süper Almancası var belki burada doğmuş büyümüş, doktorasını yapmış. Gayrimüslimlerle bir türlü iletişime giremiyor. (...) Bunu belki benim çocuklarımda ben yapabileceğim. Mesela benim oğlumun hiç Türk arkadaşı yoktur. Biz de bundan mustaribiz. Dengeyi bulmak lazım. Eminim üçüncü jenerasyon bu konuda bayağı yol kat edecek.” (E26)

Tüm bunların yanında, göçmenlerin toplumsal katılım ve dil, eğitim ve iş becerileri gibi yeterlilikler noktasında bir takım sorunlar yaşadığı katılımcılar tarafından genel kabul gören bir durumdur. Ancak katılımcıların bir kısmı, söz konusu eksikliklerin bir göçmen uyum problemi değil, ülkede yaşanan sınıfsal problemlerin bir parçası olarak görülmesi gerektiğini dillendirmektedir. Yerleşik halk arasındaki farklı toplum kesimlerinin yaşadıkları sorunların bir kısmı, zaten dezavantajlı bir grup olan azınlıklar için daha derin problemlere kapı aralayabilmekte ve sorunları daha görünür hale getirebilmektedir. Türklerin bir türlü entegre olamadıkları noktasındaki eleştirilere cevaben bir katılımcı bu hususa şöyle dikkat çekmektedir:

“Göçmenlerin eğitimsizliği deniyor ya; işçi sınıfının alt sınıflarının yoğun olduğu bir Avusturyalı ortamda benzer sorunları yaşıyorlar. Sınıf düzleminde bakarsan benzer sınıflarda olanlar benzer şeyler yaşıyorlar. Entegrasyon problemi, kendi halkının; otokton Alman ve Avusturyalının alt sınıflarında da var. Onlarla birlikte de değerlendirilirsin, orada da bir sorun yaşıyorsun. Onlarda da bir mobilite yok,

onların da çocukları alt sınıflarda kalıyor yükselemiyor. Yani bu sınıfsal bir problem bir yandan. Bu alt sınıf problemi, göçmenlerde aynı şekilde değerlendirilip çözülmüş olsaydı ve siyasetçiler yükselen yanlış değerlendirmeleri engellemiş olsalardı, bugün bir sınıf problemi yaşamış olurduk.” (E16)

Entegrasyonun, göçmenlerin sosyo-ekonomik düzeyleri paralelinde gelişen bir süreç olduğuna dikkat çeken bir başka katılımcı da, bu noktadaki Türk göçmenlerin uyumunda bir sıkıntı görmemektedir:

“Okumuş akademik kesim zaten diğerleriyle içiçe yaşıyor, zaten uyum sağlamış, entegre olmuş. İşçi kesimi zaten *Baustelle*'de (inşaatta) onlarla beraber yapıyorlar. O da zaten uyum sağlamış. Ya da Türklere işsiz olan, esrarkeş olanlar da, Avusturyalıların o kesimleriyle zaten uyum sağlamışlar. Yani aslında bu açıdan uyum var.” (E6)

Kamuoyu tartışmalarında sıklıkla eleştiri konusu olan Türklerin opera ve tiyatro gibi sanatsal faaliyetlere katılmamaları hususuna değinen bir katılımcı, ev sahibi toplumun da küçük bir kesiminin ilgi gösterdiği Avusturya tiyatrolarının tamamının sübvansiyonla ayakta durduğunu söylemektedir (E21). Bir diğer katılımcı ise, bu durumun ülkedeki birçok toplumsal kesim için de söz konusu olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Evet bir operaya, tiyatroya gitmiyor belki insanımız. Ama burada da her Avusturyalı gitmiyor ki zaten. Başka bir Avusturyalı'nın da sosyal hayatı sadece *Gasthaus*'a (Konukevine) gidip birasını içip akşam evine gelmektir. Toplumda kültür seviyesine göre herkesin sosyal hayatı kültür yaşamı farklı. Okumuş Türkiyeli insan da tiyatroya gidiyor.”(E25)

Özetlemek gerekirse, katılımcıların büyük çoğunluğu, sistem entegrasyonu sağlayan Türk göçmenlerin, -tanımında bir uzlaşma olmasa da- sosyal entegrasyon noktasında yaşadıkları bir takım problemler olabileceğini kabul etmekte ve ancak bunun bir sonuç olduğunu, bu ait hissedememe halinin sebeplerine eğilmek gerektiğini dillendirmektedirler.

4. SONUÇ

60'lı yıllarda misafir işçi programları kapsamında göç eden ve aile birleşimleri ile 80'li yıllarda kalıcı hale gelen Türk göçmenlerin Avusturya'daki varlıkları dördüncü kuşağa dayanmış bulunmaktadır. Avusturya'daki en büyük Müslüman grup ve Almanlardan sonra ülkedeki ikinci büyük yabancı vatandaşlık grubu olan bu göçmenlerin topluma uyumu, son dönemde iki ülke arasındaki gergin siyasi ilişkilerin de etkisiyle gittikçe daha fazla dillendirilen bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elinizdeki çalışmada, Avusturya'ya göç etmiş Türklerin en yoğun şekilde yaşadıkları yer olan Viyana şehri inceleme alanı olarak seçilmiş ve burada yaşayan Türk göçmenlerin topluma entegrasyon hususundaki algıları ve bir entegrasyon sorunu yaşanıp yaşanmadığına ilişkin yaklaşımları gerçekleştirilen yüzyüze mülakatlar yoluyla anlaşılılmıştır.

Araştırmada, katılımcıların entegrasyon kavramına yaklaşımlarına ilişkin öne çıkan ilk bulgu, söz konusu kavramın Avusturya tarafından algılanış biçimiyle, Türk göçmenlerin bu kavramdan anladıkları arasında büyük farklılıklar olduğu yönündedir. Avusturya'da kültürel farklılıkların yaşatılması ve desteklenmesi anlamında çokkültürcü denebilecek yaklaşım sergileyen kesimin çoğunluğu oluşturduğunu düşünenler olmasına karşın, katılımcıların çok büyük bir kısmı, Avusturya tarafından dillendirilen entegrasyon kavramının, aslında göçmenlerin hakim kültüre tek taraflı uyumunu ifade eden asimilasyonu imlediğini dile getirmektedir. Bu katılımcılara göre, Avusturya göçmenlerin ülkedeki toplumsal bütünlüğe kendi kimliklerinden feragat ederek ulaşmalarını beklemekte ve sistem entegrasyonunun ötesinde göçmenlerin yeni sosyo-kültürel sistem içinde emilmesi ve böylece kendilerine özgü kültürel kimliklerini kaybetmesini hedeflemektedir. Bunun yanında, öne çıkan bir başka bulgu, entegrasyon kavramının belirsiz sınırlarından faydalanan Avusturya'nın, entegrasyon kriterlerini zamanla değiştirip, yenileyebildiği ve entegrasyonu göçmenler

üzerinde sürekli bir suçlama ve baskı unsuru olarak kullandığı yönündedir.

Katılımcıların kendi entegrasyon tanımları ise, göçmenlerin geldikleri yeni ülkede, yasal kurallara uyması, çalışıp ekonomik sisteme katılması, oturum hakkı elde edip vergilerini ödemelerini ifade eden sistem entegrasyonu ve kültürel bir türdeşliği ve asimilasyonu reddeden çokkültürcülüğe yakındır. Bunun yanında, yaşanan toplumun dilini ve kültürünü öğrenmenin ve sosyal entegrasyonun boyutlarından kültürler ve bireyler arası etkileşimle yaşanacak bir uyumun da genel kabul gördüğü göze çarpmaktadır. Ancak bunun bir “etkilenme”den ziyade çift taraflı bir “etkileşim” olması gerektiği ve köken kültürünün de tanınıp kabul edilmesini öngören bir yaklaşımın gerekli olduğu sıklıkla dile getirilmektedir.

Türk göçmenlerin topluma entegrasyon noktasında problem yaşadıklarını ifade eden birkaç katılımcı haricinde, katılımcıların büyük çoğunluğu iş piyasasına katılım, yasalara riayet ve temel yaşam yeterliliklerini barındıran sistem entegrasyonu konusunda bir problem olmadığını düşünmektedir. Bununla beraber, görüşmelerde göçmenler arasında toplumsal katılım ve dil, eğitim ve iş becerileri gibi yeterlilikler noktasında bir takım sorunlar yaşandığı genel kabul gören bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bunun göçmenlerin kendilerinden bağımsız, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı gibi bir takım sebepleri de olabileceği ve bunlara eğilmek gerektiği sıklıkla dile getirilmektedir.

Kaynakça

- Alba, R. & Nee, V. (2003), *Remaking The American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*, Harvard University Press, Harvard.
- Bekaroğlu, E. A., Batur, M., Doğan, N., Kalkan, M. & Kucur, F. (2015), *Avrupa'da Göç, Azınlıklar ve Siyaset. Avusturya Örneği*, Vadi Yayınları, İstanbul.

- Brown, G. W. (2013), "Diaspora, Transnationalism and Issues in Contemporary Politics", Daswani, G. & Quaysan, A. (Ed.), *A Companion to Diaspora and Transnationalism*, Willey Blackwell, s. 68–87.
- Brochman, G. (1996), *European Integration and Immigration from Third Countries*, Skandinavien University Press, Oslo.
- Brubaker, R. (2001), "The return of Assimilation? Changing Perspectives on Immigration And Its Sequels in France, Germany and the United States", *Ethnic and Racial Studies*, Volume 24, Number 4, s. 531–548.
- Castels, S. (2007), "Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 33, Number 3, s. 351–371.
- Castles S. & Miller, M. J. (2009), *The Age of Migration. International Population Movement in The Modern World, (4th ed.)*, Guilford, London.
- Esser, H. (2001), "Integration und Ethnische Schichtung", <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-40.pdf> (26.02.2017)
- Expertenrat für Integration (2014), Integrationsbericht 2014, https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Integrationsbericht_2014/Integrationsbericht_2014.pdf (19.04.2017).
- Expertenrat für Integration (2015), Integrationsbericht 2015. Bisher Erreichtes und Leitgedanken für die Zukunft, https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Integrationsbericht_2015/IB15_DE_150623_web.pdf (23.03.2017).
- Favell, A. (2005), "Integration Nations: The Nation-state and Research on Immigrants in Western Europe", Bommers, M. & Morawska, E. (Ed.), *International Migration Research: Constructions, Omissions and Promises of Interdisciplinarity*, Ashgate. s. 41-67.
- Habermas, J. (1987), *The Theory of Communicative Action*, Polity Press, London.
- Herold, N. (2017), *Integrationspolitik in Österreich, Analysen und Argumente*, <http://www.kas.de/wf/de/33.47677/> (18.02.2017)
- (<http://www.mjoe.at>, 25.03.2017)
- (<http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/5052729/Van-der-Bellen-attackiert-ErdoganAnhaenger>, 18.03.2017)

- (<http://derstandard.at/1379291627919/FPOe-Zwangstaufe-als-gelungene-Integration>, 23.03.2017)
- (<http://www.krone.at/oesterreich/kurz-fuer-kopftuchverbot-im-oeffentlichen-dienst-besonders-in-schulen-story-547426>, 25.03.2017)
- (<https://kurier.at/politik/inland/heinz-strache-strache-islam-ist-nicht-teil-oesterreichs/125.974.199>, 28.02.2017)
- Joppke, C. (1996), "Multiculturalism and Immigration: A comparison of the United States, Germany, and Great Britain", *Theory and Society*, Volume 25, Number 4, s. 449–500.
- Kaya, A. (2015), "Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon tartışmaları", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Volume 1, Number 1, s. 44–79.
- Kivisto, P. & Faist, T. (2009), *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*, SAGE Publications, Inc., Los Angeles.
- Kraler, A. & Sohler, K. (2007), "Austria", Triandafyllidou, A.& Gropas, R. (Ed.), *European Immigration: A Sourcebook*, Hampshire, Ashgate, s. 19–31.
- Kurubaş, E. (2006), *Asimilasyondan Tanınmaya : Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı* (2. baskı), Asil Yayınları, Ankara.
- Kymlicka, W. (2012), *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*, Migration Policy Institute, Washington, DC.
- Lockwood, D. (1964), "Social Integration and System Integration", Zolleshan, G. K. & Hirsch, W. (Ed.), *Explorations in Social Change*, Routledge, London, s. 244–256.
- Özkırımlı, U. (2009), *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara.
- Pachner, J., Kreid, J. & Seiser, B. (2016), "Integration von Türken: Aufstieg bleibt schwierig", <https://kurier.at/chronik/oesterreich/integration-von-tuerken-aufstieg-bleibt-schwierig/189.866.566> (22.03.2016)
- Soytürk, M. (2012), "Türkiye'den Avusturya'ya İşgücü Göçü", *E-Turkish Studies*, Volume 7, Number 3, s.2313–2328.
- Soroka M. P. & Bryjak, G. J. (1995), *Social Problem: A World at Risk*, Allyn Bacon, USA.

- Statistik Austria, (2015), Migration & Integration. Zahlen, Daten, Indikatoren 2016, Statistik Austria, Wien.
- Toksöz, G. (2006), *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Waldrauch, H. & Sohler, K. (2004), *Migrantenorganisationen in der Großstadt: Entstehung, Strukturen und Aktivitäten am Beispiel Wien*, Campus-Verlag, Frankfurt/Main, New York.
- Wohlfarth, C. & Kolb, H. (2016), *Fünf Jahre Integrationspolitik in Österreich. Expertise für den Österreichischen Integrationsfonds*, SVR-Forschungsbereich, Wien, Berlin.